

5. Teoria instituțională a artei

Profesor: Constantin Aslam

Asistent: Cornel-Florin Moraru

@UNArte din București, 2017

Andy Warhol, *Brillo Box* (1964)

Teoria instituțională și filosofia contemporană

- Sub numele de „teorie instituțională a artei” se grupează un set de teorii care își propun să analizeze arta din perspectiva *contextului istoric, cultural și instituțional* care o legitimează.
- Spre deosebire de teoriile tradiționale ale artei ca **reprezentare** sau **expresie**, care își propun definirea artei cu ajutorul unei **unice trăsături intrinseci obiectului artistic**, teoria instituțională a artei privește arta din perspectiva **condițiilor exterioare de acceptare socială a acesteia**.
- Din această perspectivă, **statutul de operă de artă** nu este o proprietate intrinsecă obiectului artistic, ci este **acordat într-un cadru instituțional**, numit, în genere, **lumea artei**.

În peisajul filosofiei contemporane, teoria instituțională a artei este una dintre cele mai folosite teorii despre artă, fiind citată atât de filosofi, cât și de istorici și teoreticieni ai artei.

Teoria instituțională și filosofia analitică

- În contemporaneitate, există două direcții principale de filosofare:
 1. **Filosofia Continentală** – Tip de filosofie apărut în Germania la începutul secolului XX, care se concentrează în mod special asupra analizei actelor de conștiință care constituie experiența noastră trăită a lumii în genere.
 2. **Filosofia analitică** – Tip de filosofie apărut în Austria și Marea Britanie la începutul secolului XX, care se concentrează în mare parte asupra analizei structurii logice a limbajului cotidian, filosofiei limbajului și filosofiei științei.

Întrucât se concentrează pe „logica instituțională” a lumii artei, teoria instituțională este considerată o teorie analitică.

Arthur Danto și „lumea artei”

- Conceptul fundamental al teoriei instituționale este acela de „lume a artei”, concept introdus pentru prima oară de Arthur Danto în 1964.
- Lumea artei = totalitatea relațiilor contextuale dintre obiectul artistic, pe de o parte, și locul în care este expus, persoanele care-l contemplează și momentul istoric în care este creat, pe de altă parte.
- Din lumea artei fac parte toate persoanele, spațiile expoziționale și obiectele care fac posibilă experiența artei specifică unei anumite epoci.

Teoria instituțională a artei este o teorie **relațională**, deoarece gândește opera de artă din perspectiva relațiilor instituționale care o legitimează și **antiesențialistă**, deoarece nu postulează nici o trăsătură intrinsecă esențială obiectului artistic.

Lumea artei, interpretare și caracter direcțional

- După cum observă Arthur Danto, raportarea la un obiect din perspectiva lumii artei are calitatea de a **transfigura locul comun**, adică de a oferi obiectului pe care-l privim un alt statut ontologic și teoretic.
- Transfigurarea locului comun se observă, în special, prin două trăsături:
 - 1) Caracterul interpretativ = orice raportare la un obiect ca la o operă de artă presupune o interpretare din perspectiva unei teorii despre artă => **Orice raportare la artă este, prin excelență, teoretică.** Ea implică o sumă de presupoziii – conștiente sau inconștiente, care dau sens operei.
 - 2) Caracterul direcțional (aboutness) = spre deosebire de lucrurile obișnuite, opera de artă „trimite” către un anumit sens => Opera de artă este „despre ceva”, are o **temă**, spre deosebire de lucrurile obișnuite, care sunt **pentru ceva**, adică au o **utilitate**.

George Dickie și teoria instituțională

- În forma sa inițială, teoria lui Danto despre lumea artei viza înțelegerea trăsăturilor principale ale acestui concept, nu mecanismele interne prin care lumea artei funcționează.
- George Dickie preia conceptul de „lume a artei” de la Arthur Danto și dezvoltă o teorie completă privitoare la modul în care lumea artei funcționează.
- Ideea centrală a teoriei instituționale dezvoltate de Dickie este aceea că nici un obiect nu este, prin simpla sa producere, operă de artă, ci acest statut trebuie dobândit prin acceptarea respectivului obiect artistic în lumea artei.

Lucrarea de atelier a artistului este un candidat la statutul de „operă de artă”, nu o operă de artă propriu-zisă => Orice obiect, indiferent de proveniența sa, poate fi operă de artă atâta timp cât, într-un anumit context istoric și cultural, el este privit ca operă de artă (ex. *Arta ready-made*)

Lumea artei ca instituție

Instituție = formă de organizare istorică a raporturilor sociale potrivit unor norme și practici stabilite de comun acord între membri, în mod implicit sau explicit, cu putere de a reglementa toate fenomenele legate de un domeniu.

Consecințe privitoare la „lumea artei”:

1. Ideea de artă este determinată istoric și social prin intermediul teoriilor și practicilor artistice specifice unei anumite epoci.
2. Există mai multe „roluri” ale lumii artei: artist, spectator, teoretician, istoric al artei, curator, muzeograf etc.
3. Configurația și rolurile din lumea artei se schimbă în funcție de contextul social și de epocă. Singurele două roluri **necesare și fără de care nu s-ar putea vorbi despre lumea artei** sunt cele de artist și spectator.
4. „Regulile” lumii artei nu sunt în toate epocile explicite. Ele pot avea un caracter implicit și se pot forma în jurul **supozițiilor unei anumite epoci privitoare la ideea de artă**.

Variantele teoriei instituționale a artei

- Teoria instituțională a artei formulată de George Dickie a fost subiectul unor ample dezbateri și, după cum era de așteptat, a suferit mai multe modificări de-a lungul timpului, ca răspuns al diverselor obiecții.
- **Prima variantă** a teoriei instituționale a fost propusă de Dickie în articolul *Defining art*, publicat în anul 1969, și suna astfel:

O operă de artă în sensul descriptiv este:

- (1) Un artefact (2) Căruia o societate sau un anumit sub-grup al unei societăți i-a conferit statutul de candidat pentru apreciere.

Variantele teoriei instituționale a artei

(2)

- La scurt timp după formularea primei versiuni a teoriei instituționale, în anul 1974, George Dickie a venit cu o altă versiune care, în esență, este similară primeia și care sună astfel:

O operă de artă în sensul clasificatoriu este:

(1) Un artefact (2) înțeles ca set al aspectelor care i-au conferit statutul de candidat pentru apreciere din partea unei sau unor persoane care acționează în numele unei anumite instituții sociale (lumea artei).

Aceste două variante ale teoriei instituționale au fost numite „**varianta inițială a teoriei instituționale**” și sunt supuse anumitor critici privitoare la modul în care are loc conferirea „statutului de candidat pentru apreciere”.

Variantele teoriei instituționale a artei (3)

- În anul 1984, George Dickie avansează, în cartea sa *The Art Cyrcle*, o formă îmbunătățită a teoriei instituționale, care a devenit forma canonică a acestei teorii:

Statutul de „operă de artă” nu este conferit de o anumită autoritate, ci rezultă din situarea operei într-un sistem de relații, după cum urmează:

- Opera = artefact creat pentru a fi prezentat publicului lumii artei.
- Artistul = persoană care participă în mod conștient la facerea unei lucrări de artă.
- Publicul = un grup de persoane ai cărui membri sunt pregătiți, într-o anume măsură, să înțeleagă un obiect care le este prezentat ca artă.
- Lumea artei = totalitatea tuturor sistemelor lumii artei.
- Sistemul lumii artei = cadrul de prezentare a unei lucrări de artă, de către un artist, publicului lumii artei

Clasificare și evaluare în teoria instituțională

- O altă trăsătură importantă a teoriei instituționale este aceea că desparte procesul de clasificare a artei de procesul de evaluare a artei.
- În mod normal, noi suntem obișnuiți ca atunci când spunem despre un obiect că este „operă de artă”, îi acordăm și un anumit statut valoric – adică subînțelegem că este o **operă de artă valoroasă**.
- Din contră, când spunem că un anumit artefact prezentat ca artă „nu este artă”, adesea înțelegem că este o **operă de artă lipsită de valoare**.

Pentru a nu produce confuzii, George Dickie propune că procesul de valorificare al artei să aibă alte rigori decât cel de clasificare (la care se refereau definițiile de până acum).

Concluzii finale

- Teoria instituțională a artei este una dintre cele mai folosite teorii ale artei contemporane.
- Ea este o teorie antiesențialistă, contextualistă și istorică, ce-și propune definirea operei de artă din perspectiva instituției lumii artei și a mecanismelor concrete de funcționare a acesteia.
- Conform acestei teorii, nici un obiect nu-și dobândește statutul de „operă de artă” prin producere, ci abia prin acceptare în lumea artei. Ca artefact, obiectul produs de artist este doar „candidat la statutul de artă”.
- În teoria instituțională a artei, procesul de clasificare a operelor de artă este ferm distins de procesul de evaluare.